

urin J.H.O. Djurhuus hefur vaksið um og útbyggt myndaríkdomið, ærindislagið, teir rytmsku möguleikarnar, alt tað listarliga skotbráði hjá føroyskum sum skaldsligt amoð. Men tað kunnu vit kanska venda aftur til seinni.

Venda vit okkum frá formi til innihald, so ber til at siga um meginpartin av Janusar skaldskapi, at hann er djúpt individualistiskur og ikki knýttur at nakrari rørslu. Janus hefur yrkt nakrar tjóðskaparligar yrkingar, men í teimum flestu av teimum er ivin og tortrúnið sjónskari enn trúgvinn og áráðið. Í sínum flestu yrkingum er Janus — á ein heilt øðrvisi og fyri skaldskapin meira ríkandi máta enn hansara samtíðaryrkjarar — djúpt persónligur. Hansara yrkingar siga frá iva, sorg, longslí, móttöysi, miðloysi, beiskleika. Fyri tað fjórða er bakgrundin í Janusar skaldskapi, og ein varandi táttur í livssjón hansara, ein mytsk, romantiserað fortíð. Fylgjan av hesum er, at yrkjarin, tá ið hann vendir sær til nútíðina, annaðhvørt sær hana í eini gyltari glæmu ella, um hann rakar við fyrirbrigdi, sum sýnast honum ódámilig, heldur henni fastari við sínum gleggju falkaeygum og speirekur og avdúkar hana. Eitt gott dømi um tað seinna fyrirbrigdið er yrkingin Slatúr. Henda yrkingin er líka so fesk, líka so sonn og spillivandi, í dag, sum tá ið hon kom á prent fyrstu ferð tann 14. desember 1904 í Tingakrossi. Ein og hvør føroyingur kennir seg sjálvan, sín granna og sitt samfelag aftur í hesari yrkingini. Hennara beinrakni, æviga aktuelli dómur verður standandi, tá mong sjálvrósandi og bjartskygd fusturlandsyrking er felnað.

Ein yrking av tí seinna slagnum, tí slagnum, har yrkjarin letur mytuna farga nútíðina, er Ingibjörg, helst yrkt seinast í triatírunum. Henda yrkingin tykist elvd av einum minni, ið er livnað og hefur vaksið seg so stórt í yrkjarans hugi, at hann hefur noyðst at geva tí liv við skaldskapi. Yrkingin er stutt, fyra ørindi. Hyggja vit gjøllari at henni, siggja vit, at hon er óvanliga fast og einfalt uppbyggd. Triggjar myndir ganga aftur í at kalla hvørt ørindi. Tann fyrsta er myndin av tveimum persónum, yrkjarinum og gentuni, hann minnst, bæði eru flatin hetjubúna. Tann næsta myndin er stjørnuhimmalin, sum í yrkingini umboðar alheimin og vakurleikan. Tann triðja myndin er rósurin og berjalýngurin, við øðrum orðum kærleikin. Lesarin upplivir soleiðis ikki bara nakað, yrkjarin minnst, hann upplivir hetta minnið, sett inn í eitt størri samanhag, har himmalin og náttúran eru við. Úrslitið verður ein kensla av einfaldi, vidd og hædd og ein kensla av vakurleika, sum fyrst og fremst kemur av teimum trimum speglimyndunum í fyrsta, øðrum og fjórða ørindi:

Man eg hitta teg, Ingibjörg,
— síðsta er ferð mín móti Borgundarhólmi —
stjórstjórnan glóguv at Eystrasalt,
hefur lyngberjablómuna valt
vini í smíðdraðum hjálmi?

Man eg hitta teg, Ingibjörg,
— síðsta er ferð mín móti Borgundarhólmi —
goymir tú í tínum eygnabrá
stjørnuglampan á ægin blá
vini í smíðdraðum hjálmi?

Minnst tú ungdom vár, Ingibjörg,
fagnar tú vini í smíðdraðum hjálmi?
villar rósur og berjalýng
barst tú altíð á stjórning,
drottning á Borgundarhólmi.

Ingibjörg, hittast vit oyggjalandis børn
eina ferð enn á Borgundarhólmi?
í tínum bláu eygum býr
minni um Hjalmar og Angantýr
— hetjur í smíðdraðum hjálmi.

Eg havi nevnt hesa yrkingina, ikki bara tí at hon, við sínum einfalda, hábærsliga vakurleika, tykist at vera eitt gott dømi um Janusar romantikk, men eisini tí at hon tykist at siga nakað um Janusar livssjón. Í eini stuttari grein um sína stóru fyrimynd Sapfo lýsir Janus betri enn nakar annar hesa livssjón, livssjónina hjá tí reindyrkaða estetikanum:

«Yvir okkum hvelvir seg hin stjørnuprýddi himin —
ófatandi í sínum stórleika og vakurleika. Í okkara hjørtum
hvelvir seg ein annar himin, ófatandi í sínum stórleika
og vakurleika, prýddur við teimum veldugu stórstjørnum,
ið rópast kærleiki, vakurleiki. Hann, ið á rættan hátt dugir
at siga frá og kvæða um hesar báðar himnar, er av sonnum skald.
Eitt slíkt skald var Sapfo».

At vera formdyrkari, soleiðis sum J.H.O. Djurhuus var tað, er ikki vandaleyst. Yrkingarnar kunnu gerast sum vakurt útskornir kistlar, har í grundini ikki so nógv er innani. Summar av yrkingunum hjá Janusi eru ikki friar fyri patos og tóman orðaleik. Samstundis er tað

áhugavert, at okkara kanska størsti kennari av Janusar skaldskapi, Christian Matras, hefur víst á, at vit í hansara skaldskapi siggja eina gongd frá tí kanska ov nógv ornamentaðu, í innihaldi lottu yrkingini til tað formliga einfeldu, tungu yrkingina, har einki ósamsvor er millum ham og hold. Um yrkingarnar, Janus yrkti í triatírunum, skrivur Christian, at tær eru «einfaldari í máli, myndum og tóna enn tað mesta, hann hefur yrkt. Kanska verður slíkur yrkingum lagað at liva longest». Christian nevnið m.a. yrkingina Útlegd, har ein einfaldur formur og fimm ógloymandi myndir av ómøguligleikanum til fulnar tulka ta djúpu ásannan og tær djúpu livsroyndir, sum búgva undir yrkingini:

Nær verður heimferð mín?
Tá ravnur flýgur í brúdarlín,
og reynið rodnar av rósom og vín —
— tá verður heimferð mín. —

Nær verður heimstund sæl?
Tá Pan sær skemtar við fløytuspæl,
og dísar dansa um fjalladal —
— tá verður heimstund sæl. —

Nær man eg fjollini sjá?
Tá móðir mín veittrar handan á
við mildum brosti og baldursbrá —
— tá fyrst — fyrstani tá.

Eg havi hug at skoyta upp í hesa metingina hjá Christiani Matras, at nógvur av teimum yrkingunum hjá Janusi, sum út frá eini grunnari meting sýnast minst «poetiskar», sum frá líður kanska fara at roynast sum nakað av tí mætasta, hann hefur skapt. Eg hugsi um tær yrkingarnar, har skaldið ikki styðjar seg til patos ella stavrim ella mergjað orð, men letur poesin í vanligum føroyskum talumáli koma undan. Uppi í hesum skaldskapinum eru nakrar av Janusar bestu týðingum, m.a. hansara umseting av When you are old and grey, hesi undirvokru yrkingini eftir W.B. Yaets, og hansara Sapfo-týðingar. Eitt gott dømi um slíkan skaldskap er yrkingin Inngangur. Hoyr, hvussu nógvan vakurleika ein yrkjarari kann fáa burtur úr føroyskum gerandismáli, tá hann ikki letur tað darvast av rimi, øvugtari orðafylgi ella háfløygdom skaldadami:

Enn smíðrast aldan mói Ithakas strond, enn vínligt er havið,
enn sært tú Taygetos' tind, enn skógvaksið er Eryman-
tos,
har sum Artemis veiðandi gekk við ørum og boga.

Eru tær tornaðar burtur Messeis og Hypereia,
keldurnar, hvar úr vatn mátti bera Andromake, vívið
Hektors, hann reystastur var millum kempur, ið fullu
við Troja.

Trý túsund ár — tó geislar hon enn, Nausikaa, fljóðið,
kongadóttirin, hon sum leiddi til hallar Odysseus,
og sum hin blindi kvað um, hitt æviga skaldið Homeros.

Komi eg nú á tín fund, o móðir, á hallandi degi,
umsett eg havi hans kvæði, á títt, hitt ásættaða málið —
— um tú mær lónir við tínum brosi, ei spiltist mín dagur.

Tað er kanska ikki av leið at enda hesa stuttu umtalu av nokrum fáum tættum í Janusar skaldskapi við at upplýsa, at tá ið Janus yrkir um tað «vínliga» havið, so var tað tí at hann hevði sæð tað við sínum egnu eygum. Tað eydnaðið nevniliga Janusi einaferð at sleppa eina ferð inn í Miðalhavið við einum av farmaskipinum hjá DFDS. Teir lögdu at í nógvum havnum. Men tá ið teir komu til Píræus, var ófriður í Grikkalandi. Janus mátti sostatt lata sær lynda at siggja Athen og Akropolis í gjeðnum kikara.

Í víggi í bardagaárunum

Á HEYSTI 1938 flutti J.H.O. Djurhuus heim til Føroya fyrri seinastu ferð. Eitt ár seinna brast 2. heimsbardagi á. Hálvt annað ár seinna, tann 9. apríl 1940, var Danmark, landið, har hann hevði virkað og búð ein stóran part av sínum livi, og hann hevði ognast ein stóran part av síni mentunarligu barlast, hertset av Týsklandi.

Janus tók upp skaffarastarv tann 15. desember 1938 í Klaksvík. Krígsárinu búðu hann og vinkona hansara, Rigmor Lützen, skiftandi í Klaksvík, í Svínøi og á Tvøroyri.

Hann, sum hyggur í tey føroysku bløðini frá hesari tíðini, sær í teimum ofta navnði J.H.O. Djurhuus. Tað stendur, ikki bara undir yrkingum, men eisini undir tættum, greinum og lesarabrevum. Tættirnir og greinirnar eru aktuellar viðmerkingar. Í nógvum av teimum

kemur yrkjarans skemtingarsemi, spei og polemiska kynstur til sjóndar sum sjáldan áður. Er formurin skemtingarsamur, er evnið álvarsamt. Føroya størsta skald tyktar tann nýstovnaða Fólkaflakkin fyrri at frøast heldur enn at harmast um, at ein brøðratjóð er niðurbundin av fremmandum hervaldi. Tað eru ikki stundir til í hesum víðfangi gjøllari at lýsa hesa skrivning. Kortini havi eg hug at undirstrika, at Janusar mongu hvøssu og mannliga mótmæli í krígsárunum siga ikki so lítið um menniskja J.H.O. Djurhuus, um hansara sjónarring, hansara kenslur og hansara mentunarliga grundarlag. Í hesum sambandi havi eg hug at nevna yrkingina, hann sendi tí hersetta Danmark, dagsett tann 31. juli 1940. Við hesari yrking kom føroyingurin J.H.O. Djurhuus at vera ein av teimum — aðrir vóru Otto Gelsted («De mørke fugle fløj») og Hjalmar Gullberg («Ej tiger historien det folk ihjæl/ som Grundtvig har sjungit med psalmen sammen»), ið veittu Danmark mót og bjartskygni í síni myrkastu stund. Um sannar og djúpar kenslur skapa stóran skaldskap, so er hetta stórur skaldskapur:

Hvorja ferð nú gjøgnum loftið ljóðar,
Danmark, títt milda og væna navn,
notrar mær hjarta.
Ringt er at frætta um rændan pall,
ílt er at hómá hungur og hall.

Hóast stórt tykist títt fall,
ymsir tó leikir í longum talvi,
ei royndist illa í forðum tín alvi,
vit títt og høgú mentun
kúgar ei hungur og hall.

Styrkist og hevjist tær hugur mót ský —
— enn tey standa
og stásilig randa —
— tornini fógur og fríð —
Absalons bý.

Kransað av ungdomsminnum títt navn,
— Keypmannahavn. —

Prisurin, J.H.O. Djurhuus mátti betala fyrri at leggja upp í dagsins strið, var høgur. Hann var álopin, háðaður og lagdur undir svik. Ivaleyst hefur hansara skrivning nitið meint. Eisini eftir at hann var farin undir grønu torvu, var tað hildið at vera neyðugt at tykta hann.

Helst hefur tað undrað mangan málamiklan sjálfstýrismann, at hesin yrkjarin, sum á ungum árum hevði kvæðið Jóhannes Paturssoni lovsong, og hvørs orðasniði og skaldakynstur hevði lænt teirra rørslu flog og glæstur, nú — ikki ólíkur Henrik Ibsen, tá hann yrkti «Nu flokker seg om Tyras borg» — revsaði tann radikala vongin á hesi somu rørslu. Hann, ið kannar Janusar liv og tað lendið, hann nældi í, undrast ikki. Janus fekk tíðliga í tíðini ein djúpan kærleika til og eina sterka trúgv á føroyskt mál. Samstundis vóru Føroyar í hansara mentunarliga universi ein óskiljandi partur av Danmark og Skandinavia.

Eina niðurstøða

Í EINARI MINNINGARGREIN um J.H.O. Djurhuus sleppa vit ikki undan at spyrja, um hesin maður, borin og aldur í eini aðrari öld enn okkara, hefur nakran boðskap at bera nútíðarføroyinginum, og, um so er, hvør hesin boðskapur er. Fara vit at kanna Janusar liv og verk, fáa vit brátt ein varhuga av, at tey virðir, hann stóð fyrri, og tær fyrirtreytir, sum skaptu hann, ikki eru so sjálvsögð í dag, sum tá ið hann livdi. Hetta sigur sjálvandi nakað um J.H.O. Djurhuus. Hetta sigur ikki minni um okkara tíð. Tað er ikki óvanligt í dag, at tað verður klikt niður á lærdóm. Janus var helst tann mest lærdi yrkjar, føroyingar nakrantíð hava havt. Tað hendir seg, at tú hoyrir orðið útseta brúkt sum ókvæmisord. Janus var útseti ein stóran part av sínum livi. Tað verður ofta sett spurnartekin við hugtakið intellektuellur. Janus var intellektuellur, um nakar var tað. Viðhvørt hoyrast røddir, sum, ikki uttan ein farrar av tjóðskaparligum patos, mæla til at skarva burtur av tí sløði av danskari mentan, sum vit ognast í føroyskum skúli í dag. Janus roknaði danska mentan og danskan skaldskap sum ein natúrligan og neyðugan part av síni andiliga barlast. Tað hendir seg, at vit hoyra røddir, sum mæla til at skerja okkara rætt til at læra fremmand mál. Yrkjarin Janus hevði verið óhugsandi, hevði hann ikki havt kunnleika til svenskt, týskt, enskt, franskt, spansk, grikt og latin. Tað hendir seg, at tað verður klikt niður á tey, sum royna at fáa tað at grógva mentunarliga, við sjónleiki, málningaframsýningum,

Framhald á síðu 13